

Emotionele herinneringsdienst voor Panama verdwenen meisjes

HERINNERINGS- DIENST VOOR LISANNE EN KRIS

Op vrijdag 18 juli werd in de Sint-Joriskerk in Amersfoort een herinneringsdienst gehouden voor Lianne Froom en Kris Kremers. De avond was gericht op het creëren van een mooie herinnering aan hen, passend bij hun leven. Tijdens de bijeenkomst spraken vrienden en familie over Kris en Lianne en werden dierbare herinneringen opgehaald. Ook werd hun favoriete muziek gedraaid. Burgemeester van Amersfoort Lucas Bolsius sprak mede namens de ouders.

Op 1 april verdwenen Lianne (22) en Kris (21) in het Panamese dorp Boquete, waar ze vrijwilligerswerk deden. Drie dagen na de vermissing werd een grote zoekactie op touw gezet, zonder resultaat. De families van de meiden richtten de stichting Vind Kris en Lianne op om geld in te zamelen om de zoektocht door te zetten. Op 14 juni werd een rugzak met persoonlijke spullen van Lianne en Kris gevonden in de jungle, en enkele dagen later werden ook botten en schoenen gevonden. DNA-onderzoek wees uit dat het inderdaad om het vermiste tweetal gaat.

'Kris en Lianne genoten van het leven'

Tijdens een ontroerende herinneringsdienst werden op 18 juli in Amersfoort Kris (21) en Lianne (22) herdacht, de meisjes die verdwenen in de jungle van Panama. Toch was de dienst bewust geen afscheid. Namens de familie sprak burgemeester Bolsius: "We zeggen geen gedag, we omhelzen. Want wie we liefhebben, is nooit weg."

Het is drukkend warm in Nederland. Het is zo heet dat zelfs als je stilstaat, het zweet van je lichaam druppelt. Even lijkt de verzengende hitte van Boquete, waar Lianne en Kris hun laatste dagen doorbrachten, heel dichtbij. Op deze zwoele zomeravond is de Sint-Joriskerk, waar de herinneringsdienst voor de meiden wordt gehouden, afgeladen vol. Er is in de kerk plek voor 900 mensen, maar vlak voor aanvang wordt er nog druk met stoelen gesleept om toch voor alle aanwezigen een plekje te creëren. Het lukt niet, de belangstelling is te groot.

Lianne Froom en Kris

Kremers verdwenen op 1 april in het dorp Boquete in Panama, waar ze vrijwilligerswerk deden. Ze zouden een wandeltocht maken, maar keerden niet terug naar het gastgezin waar ze verbleven. Er werd alarm geslagen. Na een maandenlange zoektocht kwam er enkele weken geleden een einde aan de hoop dat ze nog in leven zouden zijn. Het in de Panamese jungle gevonden DNA-materiaal, een linkervoet en een deel van een bekken, bleek afkomstig van Kris en Lianne.

Dit nieuws is voor de families en vrienden nog steeds een hard gelag. Ja, er waren eindelijk antwoorden: de meiden

hadden op de dag van hun vermissing inderdaad een wandeltocht gemaakt en waren omgekomen in de jungle. Maar er bleven ook veel vragen onbeantwoord: wat is er precies gebeurd? Hebben ze geleden? En waarom is er zo weinig van ze teruggevonden? Zolang er geen antwoord is op die vragen, is het voor de nabestaanden

moeilijk om definitief afscheid te nemen.

Betere wereld

Dat doen ze dan ook niet. De bijeenkomst voor Lianne en Kris wordt bewust een herinneringsdienst genoemd en geen herdenking. Terwijl de mensen heel langzaam binnendruppelen, wordt vrolijke muziek gedraaid. Het aanstekelijke *Happy*

van Pharrell Williams bijvoorbeeld. Niet omdat ook maar iemand zich op dat moment happy voelt, maar omdat het de favoriete muziek was van Lianne en Kris. De Amersfoortse burgemeester Lucas Bolsius spreekt mede namens de families, en legt uit waarom er geen afscheid wordt genomen vandaag. "Lianne en Kris gingen

op pad, naar Panama. Om de wereld te ontdekken, om letterlijk en figuurlijk grenzen te verleggen, om zelf mee te werken aan een betere wereld. Ze wilden van betekenis zijn. Als ouder weet je dat je kinderen uitvliegen. Op die leeftijd wil je ontdekken, je dromen volgen, het nest verlaten. Als ouder voed je ze op naar beste kunnen, je helpt ze op weg. Zodat ze kunnen uitvliegen, in vertrouwen. Dat is de natuurlijke weg. En na die reizen komen ze dan weer thuis. Om hun verhalen te doen, nieuwe plannen te maken en om te omhelzen. Ze horen thuis te komen. Kris en Lianne hoorden thuis te komen. Daarom willen we geen gedag zeggen, maar 'tot morgen'. Geen afscheid nemen, maar omhelzen. Want wie we liefhebben, is nooit weg. Ongezien, ongehoord, maar altijd bij ons."

Troost en steun

Burgemeester Bolsius bedankt iedereen die heeft meegedeeld en geeft aan hoeveel steun de families daaraan hebben. "De publieke aandacht, betrokkenheid en hulp was en is overweldigend. Van binnen en buiten de stad, uit het hele land, van over de grenzen. Troostend, steunend en warm. Het helpt mee het persoonlijke verdriet te dragen. Het raakte ons allemaal. Alsof we met z'n

De belangstelling voor de herinneringsdienst is enorm.

allen die onmetelijke afstand tot Panama wilden overbruggen. Zodat we de meiden konden terughalen, terugwensen, terugtrekken." Hij vestigt ook even de aandacht op de vliegcrash, die heel het land in zijn greep houdt. "Datzelfde gevoel, hoe wrang, is nu bij vele Nederlanders, ook Amersfoorters, die familie of vrienden hebben verloren sinds het vliegtuig neerstortte." De burgemeester spreekt de nadrukkelijke wens uit dat iedereen na afloop van de bijeenkomst een goed beeld heeft gekregen van wie Lisanne en Kris waren, om vooral de goede herinneringen mee te nemen. "In verhalen van vriendinnen en familie vangen we, en kleuren we, het leven van deze twee meiden."

Mooie momenten

De verhalen van de vriendinnen van Kris en Lisanne zijn inderdaad kleurrijk. Hun verdriet is hartverscheurend, geen van hen houdt het droog achter de microfoon. Maar uit de gedeelde herinneringen blijkt hoeveel mooie momenten ze samen hebben beleefd, en hoe zeer de meiden van het leven genoten. Zo beschrijven Linda en Evelien hun vriendin

Lisanne als een betrokken, lieve, hardwerkende, dappere meid, met wie je altijd alles kon bespreken. Lisanne bleek groot bewonderaar van de muziek van Marco Borsato, en ze leerde haar vriendinnen om als je een glas wijn dronk, van iedere slok te genieten. "Slapen doen we wel in het bejaardentehuis" was een van haar gevleugelde uitspraken. Door de tranen heen wordt er voorzichtig gelachen in de kerk. Eva en Lucinda, vriendinnen van Kris, halen herinneringen op over vakanties in Egmond aan Zee, Barcelona en het Sziget Festival in Boedapest. Over bungeejumpen, gek dansen, shoppen en samen de slappe lach hebben. En hoe ze pannenkoeken aten als afscheid, voor Kris naar Panama vertrok. "Het laatste wat ik me herinner, is hoe je me 's nachts wakker maakte voor een afscheidsknuffel", vertelt Eva geëmotioneerd. Martijn Froon vertelt over de band met zijn kleine zusje, die steeds sterker werd toen ze ondanks hun vier jaar leeftijdsverschil tegelijkertijd eindexamen deden, en slaagden. Over typische broer-zusruzie'tjes, zoals de strijd om de afstandsbediening. Hoe trots hij

was op Lisanne, die na een paar bewogen jaren op school en tijdens haar studie nu op het punt stond te beginnen aan een nieuw hoofdstuk in haar leven. Hij vertelt dat het hem niet alleen bezighoudt wat er is gebeurd, maar ook wat er had kunnen gebeuren. Of ze elkaar dan over tien jaar nog dagelijks zouden spreken, en of hun kinderen samen zouden spelen. "Ik zie overal de beelden, ze spelen zich af als hologrammen in mijn hoofd en lijken levensecht. Ik wil ze niet vergeten, maar ze vervagen. Ik zal je nooit vergeten. Rust zacht, lief zusje." Vervolgens klinkt het nummer *Fix you* van Coldplay door de kerk. Martijn en Lisanne gingen ooit samen naar een concert van deze band. Als Martijn met tranen in zijn

ogen terugloopt naar zijn stoel, wordt hij innig omhelsd door zijn ouders.

Geen afsluiting

De dienst eindigt met het aansteken van herinneringslichtjes. Eerst door de ouders van Lisanne en Kris, dan door alle andere aanwezigen. De rij mensen met een brandend waxinelichtje in hun handen wordt alsmaar langer. Vrienden en familie, kennissen, studiegenoten, burens. En ook onbekenden die hun medeleven willen betuigen. De mensen verlaten de kerk langs honderden brandende lichtjes, met daartussenin de foto's van Lisanne en Kris. Twee bloedmooie, lachende meiden: precies zoals de families ze herinnerd willen zien. En daarna? Voor velen zal de dienst een afsluiting zijn. Een eerbetoen aan

Honderden mensen staken een kaarsje aan voor Kris en Lisanne tijdens de herinneringsdienst.

Je kunt pas spreken
van verder gaan,
als alles helder is'

Lisanne en Kris. Maar over de verdwijning zullen we misschien nooit de volledige waarheid weten. Volgens rouwdeskundige Daan Westerink is juist dat aspect voor de directe familie en vrienden een groot probleem om verder te kunnen. "Je kunt pas spreken van verder gaan als alles helder is. Een begrafenis is een ritueel dat niet voor niets bestaat: het helpt je om te kunnen beginnen met rouwen. Maar in dit geval is er geen lichaam om te kunnen begraven en zijn er ook geen duidelijke antwoorden over wat er is gebeurd. De ouders weten niet hoe de laatste dag van hun dochters is geweest, het verhaal is niet rond. Hetzelfde geldt voor de nabestaanden van de slachtoffers van de vliegcrash in Oekraïne. Uit onderzoek blijkt dat bij zo'n heftig overlijden het proces van verwerking heel lang duurt en soms zelfs nooit helemaal wordt afgerond. Zelfs jaren later hoeft er maar iets te gebeuren, een nieuw verhaal dat de

ronde doet bijvoorbeeld, om weer volledig uit balans te raken." Na de herinneringsdienst gaan de families van de meiden elk op hun eigen manier verder. De familie van Lisanne heeft besloten de rust weer op te zoeken en te beginnen met rouwen, maar de familie van Kris wil de zoektocht oppakken in de hoop op meer antwoorden.

De weg kwijt

Het is alleen nog maar de vraag of dit ook gaat gebeuren. Het gebied waar de lichamelijke resten van Kris en Lisanne zijn gevonden, is moeilijk begaanbaar. De rugzak en de lichamelijke resten die zijn teruggevonden, bevonden zich in de buurt van de rivier Rio Culebra, op dagen loopafstand van het begin van het wandelpad Il Pianista, dat Lisanne en Kris waarschijnlijk hebben gevolgd. Aannemelijk is dat ze zijn verdwaald. Volgens gidsen is het soms moeilijk te zien welke route het pad volgt. Als je de verkeerde keuze maakt, kun je de weg kwijtraken. De jungle

in Panama is dicht en onherbergzaam, er leven wilde dieren en de weersomstandigheden zijn moeilijk. De meiden zouden tijdens hun dwaaltocht uitgekomen kunnen zijn bij een plek bij de rivier, die op dat punt alleen over te steken is door je vast te houden aan twee metalen kabels. Een ongeluk is zo gebeurd, en in de snelstromende rivier kun je makkelijk verdrinken. Maar dit alles is speculatie, want er is geen bewijs dat de meiden van het pad zijn afgeweken.

Verder gaan

Het is goed mogelijk dat er nooit een antwoord komt, en dat is volgens Westerink onverteerbaar voor de nabestaanden. "Maar hoe dan ook gaat het leven voor hen verder. Dat heeft niets te maken met verwerking, maar meer met draagkracht: kun je zo'n groot verlies dragen? Veel mensen denken dat rouwen in fases moet: eerst afscheid nemen, rouwen en verwerken, dan kun je pas verder met je leven. Maar het kan ook in een andere volgorde. De families van Kris en Lisanne zullen waarschijnlijk eerst hun leven moeten oppakken, ook al is afscheid nemen voor hen nog te vroeg. Daarvoor hebben ze de hulp nodig van anderen. Ik kan me voorstellen dat het ze veel steun geeft dat zo veel mensen meelevend." De herinneringsdienst is volgens Westerink een start van het rouwproces. "Rituelen die je zelf hebt

bedacht, die werken. Ze helpen je beseffen dat je dierbaren echt niet meer terugkomen. Het is belangrijk om stil te staan bij het leven, zoals in dit geval ook is gedaan. Als je steeds maar die verschrikkelijke beelden ziet in je hoofd, kun je moeilijk verder. Positieve verhalen en mooie herinneringen bieden ondersteuning."

Het komt dichtbij

Ook voor alle mensen die niet direct betrokken zijn bij Kris en Lisanne, en die toch maandenlang via de media hebben meegeleefd, is de dienst belangrijk. Westerink: "Mensen leefden zich in, we hebben allemaal weleens een wandeltocht gemaakt in het buitenland. En in het geval van de vliegcrash: we hebben allemaal weleens in een vliegtuig gezeten. Het idee dat er zomaar iets kan gebeuren, dat komt dichtbij. Daarom is het mooi dat ook onbekenden de mogelijkheid krijgen om een kaarsje aan te steken voor Lisanne en Kris. Maar nu is het moment aangebroken dat de families zelf de regie over hun verdriet in handen krijgen. Steunbetuigingen zijn prettig, maar nu is het tijd dat de rouw weer teruggaat naar de intieme kring."

De families van Kris en Lisanne hebben via hun woordvoerder laten weten dat ze de herinneringsdienst als hartverwarmend hebben ervaren.

Ik zal je nooit vergeten
Rust zacht, lief zusje'